

# İSTEDADLI ALİM VƏ ZƏHMƏTKƏŞ İNSAN



**H**ər bir xalqın milli şüurunun, milli özünüdərkinin formalaşması onun elminin və təhsilinin inkişafı ilə bilavasitə əlaqədardır. Bu baxımdan, ötən əsrin 20-ci illərindən başlayaraq, xalqımızın maariflənməsində, ziyalı təbəqəsinin formalaşmasında, alimlərimizin yetişməsində, elm ənənələrinin zənginləşməsində Bakı Dövlət Universitetinin rolu əvəzsizdir. Bakı Dövlət Universitetində Azərbaycanda elmi məktəblərin təşəkkülündə, fundamental elm sahələrinin inkişafında əvəzsiz rolunu oynayan dəyərli alimlər yetişib. Elmin belə yüksək zirvələrini fəth etmiş alimlərdən biri də respublikada elmin inkişafına sanballı töhfələr bəxş etmiş, fizikanın ali və orta məktəblərdə tədrisinin təşkilində, yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında böyük xidmətlər göstərmiş, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Sərhəddin Abdullayevdir.

İnsan övladının mənəvi keyfiyyətləri onun bir ömür boyu əməllərində, fəaliyyətində öz real əksini tapır. Bu əməllər, fəaliyyət həm də şəxsiyyət ucaldığına çatmış belə insanların cəmiyyətdəki layiqli mövqeyini və statusunu müəyyənləşdirir. Odur ki, ömrün müdriklik zirvəsinə yetişmək, bu dünyada iz qoymaq xoşbəxtliyi heç də hamıya nəsisib olmur. 14 aprel 2024-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin Nəzəri fizika kafedrasının professoru, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdüçüsü, "Qabaqcıl təhsil işçisi", fizika müəllimlərinin, abituriyentlərin stolüstü kitablarının, onlarla dəyərli dərslik, dərs və metodik vəsaitlərin müəllifi gözəl müəllim, istedadlı alim və zəhmətkeş insan Sərhəddin Abdullayevin anadan olmasının 85, elmi-pedaqoji fəaliyyətinin isə 65 ili tamam olur.

Sərhəddin Qubaddin oğlu Abdullayev 1939-cu il aprel ayının 14-də Qusar rayonunun Piral kəndində dünyaya göz açıb. Böyük Vətən müharibəsində atasını itirdiyi üçün uşaqlıq illəri çox ağır keçib. Yaşayış şəraitinin çətinliyi üzündən orta məktəbə yalnız 1948-ci ildə, 9 yaşında gedib. Orta məktəbi 1958-ci ildə "əla" qiymətlərlə başa vurub. Hələ orta məktəb illərində onda fizika fənninə böyük maraq yaranmışdı və elmə olan sevgisi də onu Bakı Dövlət Universitetinə gətirib çıxarıb. Universitetdə yalnız əla qiymətlərlə oxuduğu üçün o, "Lenin təqaüdü"nə layiq görülüb. 1963-cü ildə Fizika fakültəsini fizik, fizika müəllimi ixtisasları üzrə fərqlənmə diplomu ilə bitirib.

Universiteti bitirdikdən sonra təyinat üzrə Quba rayon təhsil şöbəsinə göndərilib və 1963-1964-cü illərdə rayonun Qımıl kənd orta məktəbində fizika müəllimi işləyib. 1964-cü ildə görkəmli alim, tanınmış ziyalı, Azərbaycanda Nəzəri fizika məktəbinin yaradıcısı, professor Abdulla Muxtarov Bakı Dövlət Universitetində Nəzəri fizika ixtisası üzrə aspiranturaya yerin ayrılmasını nəzərə alaraq, Sərhəddin Abdullayevi imtahanlarda iştirak etməyə dəvət edib və ona elmi fəaliyyətlə məşğul olmağı məsləhət görüb. Sərhəddin Abdullayev imtahanlardan yüksək qiymətlər alaraq, 1964-cü ildə aspiranturaya qəbul olub. Özünün dediyinə görə, bu hadisə, onun həyatında əhəmiyyətli bir dönüş nöqtəsi olub. Abdulla Muxtarovun elmi rəhbərliyi ilə tədqiqatlar aparan gənc aspirant 1970-ci ildə "Lepton-lepton toqquşması zamanı bir sıra elektromaqnit və zəif qarşılıqlı təsir proseslərində polyarizasiya effektlərinin tədqiqi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək "Nəzəri fizika" ixtisası üzrə fizika-riyaziyyat elmləri namizədi elmi dərəcəsinə alıb. 1974-cü ildə isə ona dosent elmi adı verilib.

Sərhəddin Abdullayev aspiranturayı bitirdikdən sonra 1967-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin Maddə quruluşu kafedrasında assistent vəzifəsində əmək fəaliyyətinə başlayıb, 1969-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin Nəzəri fizika kafedrasına baş müəllim vəzifəsinə keçib. 1969-1974-cü illərdə Nəzəri fizika kafedrasında baş müəllim, 1974-1997-ci illərdə isə dosent vəzifəsini icra edib. 1997-ci ildən indiyə kimi isə Nəzəri fizika kafedrasında professor vəzifəsində çalışır. Bu illər ərzində pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı, eyni zamanda elmi yaradıcılıqla da məşğul olub, həmçinin ölkəmizdə elmi və pedaqoji kadrların hazırlanmasına gərgin əmək sərf edib.

1970-ci ildən doktorluq dissertasiyası üzərində işləməyi qarşısına məqsəd qoyan alim intensiv elmi tədqiqat işləri aparıb. Onun elmi tədqiqatlarından alınan nəticələr

dünyanın LEP, SLC və TRISTAN kimi iri tədqiqat mərkəzlərində aparılmış təcrübələrdə öz təsdiqini tapıb, həmçinin Moskva Dövlət Universitetində, Belorus Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutunda və Birləşmiş Nüvə Tədqiqatları İnstitutunda (Dubna şəhəri) bu sahənin görkəmli alimləri A.A.Sokolov, D.Y.Bardin, I.A.Savin, V.Kadişevski və başqaları tərəfindən geniş müzakirə olunub. Alimin 10-a yaxın sanballı məqaləsi Rusiyanın nüfuzlu elmi jurnalı olan "Nüvə fizikası" jurnalında dərc edilib. 1995-ci ildə "Elementar zərrəciklər və atom nüvəsi fizikası" jurnalında dərc olunmuş "Elektron-pozitron annihilasiyasında supersim-bozonu" adlı 60 səhifəlik icmal məqaləsində doktorluq dissertasiyasının bir sıra əsas nəticələri əks olunub. Sərhəddin Abdullayev 1996-cı ildə "Lepton-lepton və lepton-hadron qarşılıqlı təsirlərində zəif cərəyan effektləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərək "Nəzəri fizika" ixtisası üzrə fizika-riyaziyyat elmləri doktoru elmi dərəcəsinə, 1997-ci ildə professor elmi adını alıb.

Professor Sərhəddin Abdullayevin elmi fəaliyyət istiqaməti əsasən elektromaqnit, zəif və güclü qarşılıqlı təsirlərin vahid nəzəriyyəsi olan Standart Modelin yoxlanılması və ondan kənarında mümkün hesab olunan "Yeni fizika"nın aktual problemlərinin nəzəri tədqiqi ilə bağlıdır. Onun elmi rəhbərliyi ilə Nəzəri fizika ixtisası üzrə 6 nəfər fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə almaq üçün dissertasiya işini müdafiə edib. O, eyni zamanda çox sayda magistr dissertasiya işlərinin elmi rəhbəri olub. Respublika və xarici ölkələrin elmi mətbuatında dərc olunmuş 500-ə yaxın elmi əsərin, o cümlədən orta ümumtəhsil məktəbləri və ali məktəblər üçün yazılmış 3 monoqrafiyanın, 27 dərsliyin, 65 dərs vəsaitinin, 26 metodik vəsaitin və 12 tədris proqramının müəllifidir. Olimpiada həvəskarlarına kömək məqsədilə onun "Fizikadan olimpiada məsələləri" adlı 3 dərs vəsaiti çap edilib. Pedaqoji fəaliyyəti dövründə bakalavr pilləsində "Klassik elektrodinamika" və "Kvant mexanikası" fənlərini tədris etmiş, hazırda isə magistratura pilləsində "Kvant elektrodinamikası", "Elementar zərrəciklərin kinematikasını", "Elektromaqnit qarşılıqlı təsir nəzəriyyəsi", "Elektrozəif qarşılıqlı təsir nəzəriyyəsi", "Fundamental qarşılıqlı təsirlərin ümumi xassələri", "Standart Model, leptonların və kvarkların xassələri" və "Hadron proseslərinin fizikası" fənlərini yüksək ustalıqla tədris etməklə pedaqoji fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

Respublikamızda müstəqilliyimizi bərpa etdikdən sonra yeni tədris proqramlarının tertibi və ana dilində yazılan dərsliklərə ehtiyacın olması Sərhəddin müəllimin diqqətindən yan keçməyib. O, istər orta məktəblər, istərsə də ali məktəblər üçün bu problemin həllinə öz əhəmiyyətli töhfəsini verib. Onun orta ümumtəhsil məktəbləri və liseylər üçün yazdığı müxtəlif səpkili dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər Azərbaycan Respublikasının müstəqillik əldə etdiyi gündən bəri ana dilində yazılmış dərsliklərə yaranmış tələbatı yetərincə ödəyir. Artıq sayı 100-ü ötmüş bu kitablarda müəllimlərin, ali məktəblərə hazırlanan abituriyentlərin bütün istək və arzularını öz əksini tapır. Sərhəddin Abdullayev 40 ildən çox bir müddət ərzində Fi-

zika fənni üzrə Respublika olimpiadasının münisflər heyətinin, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin orta ümumtəhsil məktəbləri üçün Fizika dərsliklərinin və dərs vəsaitlərinin yazılması üzrə komissiyasının aparıcı üzvü olub. O, eyni zamanda uzun illərdir ki, Bakı Dövlət Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının, həmçinin Fizika fakültəsi Elmi Şurasının üzvü, həm də Dissertasiya Şurasının Nəzəri fizika ixtisası üzrə elmi seminarının sədridir.

Uzun illər fizika sahəsində çalışaraq ağıllığın və iradəsinin qüdrəti ilə elmin zirvəsinə yüksələn, nəzəri fizika məktəbinin parlaq nümayəndələrindən biri kimi elmdə və təhsildə öz sözünü deyən, özünəməxsus həlim xarakteri ilə seçilən, gəncliyin işıqlı sabahına çalışan, tələbələrini peşəkar müəllim tələbkarlığı və xüsusi qayğı ilə yanaşan Sərhəddin müəllim həm də gözəl ailə başçısıdır. Onun 3 qızı və 6 nəvəsi var.

Sərhəddin Abdullayevin elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. Məhsuldar əməyinin nəticəsi olaraq o, 2014-cü ildə Azərbaycan Respublikasının "Qabaqcıl təhsil işçisi" döş nişanına, 2016-cı ildə "Qızıl qələm" mükafatına, 2017-ci ildə Avropa Nəşr Mətbuat evinin "Ən yaxşı vətənpərvər tədqiqatçı alim" qızıl medalına layiq görülüb. O, 2019-cu ildə Rusiyanın Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü seçilib, həmin ildə Azərbaycanda təhsilin və elmin inkişafındakı xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdüne layiq görülüb və "Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi (1919-2019)" Azərbaycan Respublikasının yubiley medalı ilə təltif olunub.

Sərhəddin müəllim ömrünün ixtiyar çağında belə yenə də əvvəlki tək böyük enerji ilə mühazirələr oxuyur, doktorant və magistrlərə elmi rəhbərlik edir, nəzəri fizikanın müxtəlif problemlərini araşdırır, yeni-yeni dərslik üzərində çalışır, gənc fiziklərə öz dəyərli məsləhətlərini verir, məhsuldar elmi və pedaqoji fəaliyyətini əzmlə davam etdirir.

Ona möhkəm cansağlığı, uzun ömür, ailə səadəti, çətin və şərəfli olan elmi-pedaqoji fəaliyyətində uğurlar arzulayırıq.

**Bəxtiyar PAŞAYEV,**  
**BDU Fizika fakültəsinin dekani,**  
**Məmməd RƏCƏBOV,**  
**BDU-nun Nəzəri fizika kafedrasının müdiri.**